

علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایان‌نامه‌های دانشجویی

● مهشید کریمی

کارشناس فناوری اطلاعات و مسئول سایت وب دانشکده علوم اقتصادی

■ محمدحسن زاده، حافظ. بررسی روند تولیدات علمی نویسندگان داخل ایران در حوزه علوم پزشکی طی سال‌های ۲۰۰۷-۱۹۷۸ از طریق پایگاه‌های استنادی Web Of Science و Scopus. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، به راهنمایی دکتر رقیه اسکروچی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تیر ماه ۱۳۸۸

در این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌های علم‌سنجی، به مطالعه روند و رشد میزان تولیدات علمی حوزه‌های پزشکی در ایران طی سال‌های ۱۹۷۸-۲۰۰۷ پرداخته شده است. کلیه مقالات انگلیسی حوزه‌های پزشکی نمایه شده در پایگاه‌های استنادی اسکوپوس و SCIE در فاصله زمانی ۲۰۰۷-۱۹۷۸، جامعه این پژوهش را تشکیل می‌دهد. برای گردآوری اطلاعات، از جستجوی پیشرفته هر دو پایگاه با محدودیت زمانی برای ۶ دوره ۵ ساله استفاده گردید. سپس این مقالات با رده‌بندی کتابخانه ملی پزشکی آمریکا تطبیق داده شد. حاصل این بررسی، ۱۱۹۰۱ رکورد از پایگاه SCIE و ۱۷۳۶۳ رکورد از اسکوپوس بود. از ۲۹ حوزه پزشکی پایگاه SCIE، بیشترین تعداد مقالات در حوزه‌های داروشناسی و بیوشیمی و کمترین تعداد مقالات در حوزه‌های پرستاری و طب سالمندان مشاهده گردید. بیشترین استنادات در پایگاه SCIE متعلق به حوزه داروشناسی با ۱۰۹۷۶ استناد بود. ۵۳ درصد از مقالات در پایگاه SCIE بدون استناد بودند. پرکارترین نویسنده در این پایگاه، محمدرضا زرین دست از دانشگاه علوم پزشکی تهران و در حوزه‌های داروشناسی، سیستم عصبی و روانپزشکی بود. در پایگاه SCIE، دانشگاه علوم پزشکی تهران در ۱۹ حوزه پزشکی، دانشگاه پرکار شناخته شد. از ۸ حوزه پزشکی در اسکوپوس، کمترین تعداد مقالات در حوزه‌های پرستاری و دندانپزشکی و بیشترین تعداد مقالات در حوزه‌های پزشکی بالینی و بیوشیمی بود. دوره‌های ۱۹۸۳-۱۹۸۷ و ۱۹۹۲-۱۹۸۸ کمترین تعداد مقالات و دوره ۲۰۰۳-۲۰۰۷ بیشترین تعداد مقالات را در هر دو پایگاه دارا بود. عدم داشتن استناد در بیشتر مقالات در پایگاه SCIE، شاید به علت چاپ مقالات در مجلاتی با عامل تاثیر پایین یا عدم پذیرش مقاله‌های کشورهای در حال توسعه در مجله‌های معتبر بین‌المللی باشد. از عواملی که در کاهش تولید علم ایران در دوره‌های دوم و سوم دخیل بودند می‌توان به جنگ ایران و عراق اشاره کرد. نمایه شدن نام دانشگاه‌ها با اسامی مختلف باعث عدم وجود نام این دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که پایگاه اسکوپوس، یک پایگاه استنادی کامل نیست. می‌توان گفت که تولید علم ایران در حوزه‌های پزشکی به شدت در حال افزایش است که ادامه این روند وابسته به عواملی همچون، تعامل دانشمندان ایرانی با دانشمندان خارجی، افزایش بودجه آموزش و پرورش، همکاری علمی و تبادل اطلاعات با دانشگاه‌های برتر و... می‌باشد.

■ حاج ابراهیمی، مهدی. بررسی وضعیت موجود مدیریت دانش در میان کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های دانشکده‌ای زیر پوشش دانشگاه علوم پزشکی تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر عباس شفاهی. دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، مرداد ۱۳۸۷

این پژوهش با هدف «تعیین وضعیت موجود مدیریت چرخه دانش در میان کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های دانشکده‌ای زیر پوشش دانشگاه علوم پزشکی تبریز» انجام گرفته است. این مطالعه از نوع پیمایشی - تحلیلی بوده است. جامعه پژوهش متشکل از تمامی کتابداران و کارکنانی است که در فعالیتهای تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشکده‌ای و کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی تبریز فعالیت داشته‌اند و چون تعداد آنان زیاد نبوده است (۴۰ نفر)، همه آنان نمونه مورد بررسی را تشکیل داده‌اند. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه ای متشکل از ۳۲ پرسش بوده است که توسط پژوهشگر طراحی گردیده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران تایید گردید و برای تعیین پایایی آن از فرمول آلفای کرونباخ استفاده شد و پایایی آن ۹۰/۸۹ تعیین گردید. این پژوهش وضعیت مدیریت دانش جامعه مورد پژوهش را در ۴ حلقه دانش مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به حلقه کاربرد دانش (۳/۶۳) و پایین‌ترین میانگین مربوط به حلقه تبادل دانش (۲/۹۲) بوده است که کمتر از حد متوسط را نشان می‌دهد. میانگین دو حلقه خلق و سازماندهی دانش به ترتیب ۳/۱۵ و ۳/۰۷ بوده‌اند. همچنین فرضیه پژوهش که وجود تفاوت فرهنگ سازمانی میان کارکنان زن و مرد در به کارگیری مدیریت دانش را بیان می‌کرد تایید شد. هنوز نه کتابداران و نه مدیران کتابخانه‌های این دانشکده‌ها به اندازه کافی با مزایای مدیریت دانش در محیط کار آشنایی ندارند. هیچ برنامه خاصی در این رابطه، در این کتابخانه‌ها اجرا نمی‌شود. کارکنان دانش مدار تفاوتی از نظر حقوق و پاداش با بقیه ندارند و از نظر فرهنگی باید آموزش‌های زیادی در جهت آمادگی جامعه مورد مطالعه برای پذیرش فرایند مدیریت دانش صورت گیرد.

■ درودی، فریبرز. برنامه‌ریزی راهبردی برای بهره‌گیری کارآمد از فناوری‌های اطلاعاتی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی ایران (مراکز استانی). پایان‌نامه دکتری، به راهنمایی دکتر علی شکویی. پایان‌نامه دکتری، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران. تیرماه ۱۳۸۷

هدف این پژوهش مطالعه وضعیت موجود کاربرد فناوری‌های اطلاعاتی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی، شناخت نقاط قوت و ضعف استفاده از فناوری اطلاعات و ارائه رهنمودهای سودمند به منظور تدوین برنامه راهبردی مناسب و اثربخش فناوری اطلاعات توسط این کتابخانه‌ها در راستای توسعه و پیشرفت آنها است. روش پژوهش پیمایشی است و در آن از شیوه تحلیلی استفاده شده است. در این شیوه با بررسی وضعیت فناوری اطلاعات در کتابخانه‌ها از طریق ۳۷

پرسشنامه و گردآوری اطلاعات، به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شده است. جامعه پژوهش عبارت است از کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی در مراکز استان‌های کشور که زیر پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار دارند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کتابخانه‌های دانشگاهی از لحاظ مدیریت (۳۲/۲۴ درصد کتابدار)، برنامه‌ریزی برای آموزش دوره‌های فناوری اطلاعات (۵۰/۴۰ درصد موفقیت)، پشتیبانی نرم‌افزارهای کتابداری از تمامی فعالیت‌های تخصصی (۹۵/۴۵ درصد موفقیت)، تخصیص بودجه مشخص در حوزه توسعه و بهره‌گیری از فناوری اطلاعات (۴۳/۳۲ درصد موفقیت)، حفاظت و نگهداری از منابع دیجیتالی (۱۴ درصد موفقیت)، شرایط و ویژگی‌های تبدیل منابع غیردیجیتالی مورد نیاز به فرمت دیجیتالی (۲۲/۱۶ درصد موفقیت)، سطوح دسترسی و امنیت اطلاعات (۵۴/۴۰ درصد موفقیت)، تدوین خط‌مشی بهره‌گیری، توسعه و گسترش مجموعه بانک‌های اطلاعاتی (۲۴/۴۳ درصد موفقیت)، برنامه زمان‌بندی مدون برای استفاده و ارتقای فناوری (۱۴/۳۵ درصد موفقیت) و ایجاد زیرساخت فناوری اطلاعات (۵۴/۴۰ درصد موفقیت)، تناسب دستگاه‌های فناوری (۶۵/۴۸ درصد موفقیت) وضعیت مناسبی ندارند. از سوی دیگر در ارتباط با وضعیت نیروی انسانی (۷۰ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی و ۴۸ درصد کتابدار)، دسترسی پیوسته به پایگاه اطلاعاتی کتابخانه (۴۹/۸۶ درصد موفقیت)، بهره‌گیری از نرم‌افزار کتابخانه‌ای (۱۰۰ درصد موفقیت)، فضای اختصاصی برای فناوری (۷۶/۵۶ درصد موفقیت)، دسترسی به رایانه‌ها و تجهیزات آنها در شبکه (۳۸/۷۸ درصد موفقیت)، خدمات تحویل اطلاعات الکترونیکی (۴۶/۵۹ درصد موفقیت)، ارائه کتاب‌ها و مجلات الکترونیکی (۰۵/۵۴ درصد موفقیت)، فهرست پیوسته کتابی (۸۹/۹۱ درصد موفقیت)، فهرست پیوسته غیر کتابی (۹۷/۷۲ درصد موفقیت)، خط‌مشی فراهم‌آوری منابع الکترونیکی (۷۶/۵۶ درصد موفقیت) وضعیت مناسب و رو به توسعه دارند. اختصاص فضای مناسب برای نگهداری از تجهیزات فناوری (۵۶ درصد موفقیت)، در مجموع حدود ۹۰ درصد از این کتابخانه‌ها فاقد برنامه راهبردی فناوری اطلاعات هستند. دو فرضیه مطرح شده در این پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار میان مدرک تحصیلی مرتبط مدیران و وجود برنامه راهبردی فناوری، و نیز وجود رابطه معنادار میان دوره‌های بیشتر فناوری اطلاعات و وجود برنامه راهبردی فناوری رد شد. الگوی پیشنهادی این پژوهش برای برنامه‌ریزی راهبردی فناوری اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران بر اساس مبانی برنامه‌ریزی راهبردی و با تکیه بر مدل ماتئوس ارائه شده است.

■ دولانی، عباس. وضعیت روش‌های تحقیق مورد استفاده در پایان نامه‌های فارغ التحصیلان دانشگاه علوم پزشکی تبریز (دستیاری، دکترای حرفه‌ای، دکترای تخصصی، کارشناسی ارشد) در بین سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۷۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر غلامحسین تسبیحی و دکتر بهروز نیک نفس. دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، خرداد ۱۳۸۷

هدف از انجام این تحقیق بررسی عوامل موثر بر انتخاب روش‌های تحقیق توسط فارغ التحصیلان مقاطع مختلف دانشگاه از جمله بازه زمانی ۱۳۷۹-۱۳۷۵ و ۱۳۸۴-۱۳۸۰، استنادها و منابع، جنسیت، مقاطع تحصیلی و رشته‌های تحصیلی موجود است. این مطالعه با روش توصیفی تحلیلی

صورت گرفت. جامعه آماری شامل تمامی پایان نامه های موجود در کتابخانه های دانشکده های دانشگاه در بازه زمانی ده ساله بود. نمونه آماری بر اساس جنسیت و مقاطع تحصیلی و تعداد آنها در هر دانشکده با روش تصادفی طبقه ای انتخاب شد. پایایی و روایی ابزار پژوهش (چک لیست) توسط نظر خواهی از متخصصین و انجام مطالعه اولیه و با فرمول آلفای کرونباخ - با اطمینان ۹۵ درصد - ۰/۹۴ محاسبه گردید. فرمول آماری برای انجام آزمون فرضیات، مجذور خی دو بود که توسط نرم افزار آماری SPSS صورت پذیرفت. فرضیه اول در سه دانشکده پزشکی، داروسازی و دندان پزشکی تفاوت معناداری بین عامل بازه زمانی و انتخاب روش های تحقیق نشان داد و در دو دانشکده بهداشت و تغذیه و پرستاری و مامایی رد شد. فرضیه دوم در تمامی دانشکده ها مورد تایید قرار گرفت و مشخص شد بین منابع و روش های تحقیق اختلاف معناداری وجود دارد. سوال اول تحقیق نیز به جز در دانشکده پرستاری و مامایی که دارای یک مقطع تحصیلی تکمیلی می باشد، اختلاف معناداری بین روش های تحقیق و مقطع تحصیلی نشان داد. سوال دوم که عامل جنسیت را مورد بررسی قرار می داد، اختلاف معناداری بین عامل جنسیت و روش های تحقیق نشان نداد. در سوال سوم بین رشته های تحصیلی و روش های تحقیق در تمامی دانشکده ها تفاوت معناداری وجود داشت. انتخاب روش های تحقیق از سوی دانشجویان دوره های تکمیلی از عوامل مختلفی مثل بازه زمانی که مربوط به خط مشی های پژوهشی دانشگاه می باشد، همچنین رشته تحصیلی، منابع مورد استناد و مقاطع تحصیلی تاثیر پذیرفته است در حالی که عامل جنسیت در انتخاب روش های تحقیق بی اثر بوده است.

■ **ذاکری فرد، فاطمه. سنجش عناصر پورتال های دانش در پورتال های دانشگاهی و ارائه الگوی مناسب. پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر سعید رضایی شریف آبادی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، ۱۳۸۷**

پژوهش حاضر، با هدف سنجش عناصر درگاه های دانش در درگاه های دانشگاهی و ارائه الگوی مناسب جهت طراحی درگاه های دانشگاهی دانش مدار، انجام یافته است. جامعه این پژوهش، شامل ۱۹ درگاه دانشگاهی خارجی است که با استفاده از سیاهه ارزیابی محقق ساخته (شامل ۳۳ عنصر درگاه دانش می باشد) مورد ارزیابی قرار گرفته اند. نتایج این پژوهش، نشان داد که از ۱۹ درگاه دانشگاهی مورد مطالعه، درگاه دانشگاه ادینبرگ دارای ۲۱ عنصر، آتاباسکا و بوفالو دارای ۲۰ عنصر، لازل، راتجز و تکنولوژی ویرجینیا، دارای ۱۸ عنصر و درگاه کالج شریدن دارای ۱۷ عنصر بوده است. دیگر درگاه های دانشگاهی، کم تر از نیمی از عناصر سیاهه ارزیابی را دارا بوده اند. نتایج به دست آمده، نشان دهنده این واقعیت است که بیش تر درگاه های دانشگاهی بررسی شده، حداقل بهره گیری را از عناصر درگاه های دانش کرده اند و در طراحی خود از عناصری که باعث اشتراک دانش و انتقال آن می شود، کم تر بهره برده اند. در انتها محقق الگویی را که شامل عناصر پورتال های دانش می باشد جهت طراحی پورتال های دانشگاهی دانش مدار ارائه می نماید. بنابراین، پیشنهاد می شود که طراحان درگاه های دانشگاهی، برای رفع نیاز کاربران و در راستای اهداف و عملکرد سازمانی خود، به طور گسترده تری از عناصر مطرح در طراحی درگاه های دانش بهره بگیرند. در پایان، پیشنهادهایی برای انجام پژوهش های آینده در این حوزه نیز ارائه شده است.